

Vaders

Fathering is the single most creative, complicated, fulfilling, frustrating, engrossing, enriching, depleting, endeavor of a man's live.

(Pruett, 1987)

1. Inleiding

Het feit dat een kind zich ontwikkelt en opgroeit binnen een reactief systeem, het beïnvloedt en op haar / zijn beurt weer beïnvloed wordt, is binnen het systeemdenken een gegeven. In het bestuderen van rollen en invloed van de mannen en de vrouwen, heeft de vrouw verreweg de meeste aandacht gekregen. Dit is verklaarbaar vanuit de traditionele positie binnen het gezin, in m.n. westerse landen. Zij is degene die het kind draagt, baart, zoogt en krijgt vanuit deze positie een voor de hand liggende hechte emotionele band met de pasgeborene. In de voorliggende paper wil ik ingaan op de rol van de vader binnen een gezin met een speciaal kind. Denk hierbij aan een gedrags- psychiatrische- en / of ontwikkelingsstoornis.

Waarom nu 'deze' vader?

Als MST therapeut heb geregeld te maken met gezinnen waarbinnen de vader een specifieke plaats inneemt binnen het gezin en in het bijzonder in relatie tot het speciale kind.

Via literatuurstudie en vervlochten met eigen ervaringen en ideeën wil ik de positie van deze vader meer markeren.

2. Een kort historisch perspectief

Pas in 1991 (Lamb & Meyer) werd vastgesteld dat de rol en invloed van de vader op de ontwikkeling van een speciaal kind tot dan onvoldoende toe waren belicht. Deze onderbelichting is mogelijk te wijten aan S.Freuds (1936) theorie welke de moederrol zag als de meest prominente in de ontwikkeling van het kind. Bowlby (1951) heeft deze ideeën nogmaals bevestigd door te stellen dat de rol van de vader van secundair belang is ten opzichte van die van de moeder. Deze denkbeelden liepen parallel met de maatschappelijke opvattingen over de rol van de vader als kostwinner. Traditioneel werd aangenomen dat de rol van de man instrumenteel van aard was en die van de vrouw socialiserend en expressief. Instrumenteel betekende hier: doelgericht, probleemoplossend, onafhankelijk, rationeel en onemotioneel. Expressief betekende: aandacht voor gevoelens, emotionele behoeften, afhankelijkheid en coöperatie (Darling & Baxter 1996). Er worden hierin verschillen gezien zowel binnen als tussen verschillende sociale klassen (Gerson 1993). En er zijn studies die ook verschillen beschrijven binnen en tussen de verschillende rassen en etnische groepen (Darling & Baxter, 1996).

De evolutie in het veranderende denken over de rol van de vader laat zich mooi illustreren door de herdrukken van de boeken van Benjamin Spock, Baby and Childcare. In de editie van 1946 schrijft hij dat vaders voorwaardenscheppend zijn voor de moeders. In 1957 stelt hij dat vaders betrokken moeten worden in de zorg maar secundair t.o.v. de moeder. In 1985 schrijft hij dat de verantwoordelijkheid van de vader gelijk moet zijn aan die van de moeder.

Tot slot wil ik opsomming geven van andere factoren die eveneens de rol en positie van de vader hebben beïnvloed en daarmee uiteraard ook de rest van gezin:

- de emancipatie
- de vrouw als mede kostwinner
- kinderopvangregelingen
- verkorting van de werkweek, parttime werken
- een- ouder gezinnen

3. Effecten op het gezin als systeem.

Allereerst dient gesteld te worden dat gezinnen met een speciaal kind niet beter of slechter functioneren dan gezinnen zonder een 'speciaal' kind. Dit neemt echter niet weg dat in gezinnen waar dit wel het geval is dit stress verhogend is. De impact kan een stagnerend / verstrend effect hebben op het systeem wat zich onder andere kan uiten in:

- een overbescherming of juist onderstimulering van het kind
- een veronachtzaming van de eventuele andere kinderen
- partner- relatie problemen
- schuld-, depressieve gevoelens
- agressieve gevoelens t.o.v. het kind
- stagnerende ontwikkeling van gezinstaken
- toename van gedragsproblemen bij het kind(eren)

De meeste gezinnen doen hun best en proberen zo goed en zo kwaad als ze kunnen de situatie voor alle gezinsleden leefbaar te houden. Factoren als de sociale positie, het open staan voor hulp van buitenaf, de eigen hulpnetwerken en de mate van openheid zijn hierin van belang. Daarnaast speelt de kwaliteit van de partner relatie in combinatie met de draagkracht van het systeem een belangrijke rol. Ook de schuld en schaamte ten opzichte van de buitenwereld, het onbegrip: *'als het kind van mij was zou het heel anders zijn geworden'*, *'geef hem maar eens een week aan mij mee'*! heeft een duidelijke invloed. Maar ook de uitputting van het onafatende moeten investeren, er niet aan kunnen ontsnappen en het er schijnbaar weinig voor terug krijgen.

Patterson (1991) stelt dat in families met speciale kinderen de ouders en de andere kinderen meer gezondheids- en psychische klachten worden gezien, naast een verminderd gevoel de situatie machtig te zijn (controle.) Moeders zijn bijzonder gevoelig voor stress en absorberen deze ook vooral om de andere gezinsleden te beschermen.

3.1. De chronicle burden of care.

De last van zorg is niet alleen chronisch maar is ook een donkere wolk die over de toekomst van het gezin hangt. Kijkend in de toekomst worden minder vooruitzichten of perspectieven op 'verlossing / verlichting' gezien. Met het oog op de toekomst moeten gezinnen beslissen hoe ze deze richting gaan geven maar dan vanuit hun speciale leefomstandigheden.

Flexibiliteit, adaptatie vermogen en open communicatie is voor gezinnen van vitaal belang voor het instandhouden van een gezond leefklimaat. Gezinsleden moeten rollen aannemen die ze niet voor zichzelf bedacht hadden; broers / zussen krijgen meer zorgtaken of verantwoordelijkheden dan ze zouden willen; vaders moeten zich meer en nadrukkelijker gaan richten op primaire gezinstaken ten nadele van hun eigen carrière. Moeder kan na het tijdelijk gestopt zijn met werk of studie dit niet meer oppakken enz.

De focus op de zorg rondom het speciale kind krijgt in een aantal gevallen de functie van een bliksemafleider om een aantal andere dilemma's niet te hoeven aangaan of te vermijden.

S.L.Harris (1983) maakt het punt dat professionals onderscheid moeten maken tussen problemen die aan het speciale kind gerelateerd zijn en problemen welke onder willekeurige omstandigheden eveneens naar voren waren gekomen.

4. De vaders

Volgens Lamb (1983), D.J.Meyer, Vadasy, Fewell and Schell (1985) zijn zorggevoelens niet uniek voor moeders; vaders weten instinctief hoe ze om moeten gaan met hun kinderen en hoe ze voor hen moeten zorgen. Ze zijn daarnaast ook geïnteresseerd en willen actief betrokken zijn bij hun kinderen. Andere studies tonen een verschil aan in gedrag tussen vaders en moeders kort na de geboorte. Moeders richten zich meer op zorg en vaders spelen met de baby. Daarnaast zijn vaders krachtiger en energiever in de omgang met de baby. Anders gezegd ze gaan er wat ruiger mee om dan moeders die eerder kiekeboe en verstopperje spelen. Hiermee lijkt aangeduid dat zowel vaders als moeders hun omgang en spel afstemmen op het ontwikkelings niveau van het kind.

4.1. Vaders en het speciale kind

Veranderingen veroorzaken stress. De geboorte van een kind is stress inducerend voor de ouders. De geboorte betekent dat de beide ouders, als partners, hun relatie moeten herzien en zich geplaatst weten voor nieuwe zorgen en verantwoordelijkheden. Twijfels: kunnen we de juiste zorg bieden, zijn we competent genoeg en de angst voor het verlies van persoonlijke vrijheid moeten een plaats krijgen. Dit is een proces van continue aanpassing aan veranderende omstandigheden (gezinsfasen.) Deze 'normale' stress krijgt anders betekenis wanneer het voel- en merkbaar is dat er met een van de kinderen 'iets' aan de hand is. Wanneer het anders zijn zichtbaar is zal het acceptatie- en aanpassingsproces vanaf het begin vorm gaan krijgen. Echter waar het gaat om psychiatrische problematiek verloopt dit proces vaak erg diffuus, onbewust en omgeven met erg veel onzekerheid, twijfel, schuldgevoel en wederzijdse verwijten. De impact van het speciale kind op het gezin, en omgekeerd weer op het kind, wordt echter vaak pas goed duidelijk wanneer er gericht om hulp van buitenaf gevraagd wordt. De vaak langdurige onzekerheid houdt het gezin gevangen en hierbij heeft de invloed van zorg en bezorgdheid de overhand.

Waarschijnlijk in deze fase, van soms vele jaren, lijkt de vader zich toenemend gedistantieerd op te gaan stellen.

Om de etiologie van deze positie te verklaren zou er wetenschappelijk onderzoek gedaan moeten worden. Voor zover het voor mij was na te gaan is hier geen specifiek longitudinaal onderzoek naar gedaan. Zonder de pretentie te hebben evidenced based of volledig te zijn wil ik wel een aantal denkbare hypothetische verklaringen of oorzaken aangeven.

1. Door de verhoogde zorgbehoefte, de onzekerheid, het twijfelen aan de eigen competentie in combinatie met de hechtere moeder- kind relatie wordt de focus van de moeder beperkter. Het kind heeft, voor dat moment voorrang op de partner- relatie. De vader zal in eerste instantie dit als noodzakelijk en natuurlijk beschouwen en zal zijn vrouw in deze positie steunen. Hiermee heeft het eerste verschil betekenis gekregen. Doordat deze zorg vaak van lange duur is komt enerzijds de vorming en bestendiging (voeding) van de vader-kind relatie onder druk maar anderzijds ook de partner-relatie. De vader weet onvoldoende raad met zijn gevoelens. Hier heeft hij van nature al meer moeite mee. Hij gaat zich schuldig voelen over de kwaliteit van beide relaties maar kan dit naar zijn gevoel niet bij zijn partner neerleggen of bespreken. Dit omdat hij de functionaliteit ervan onderschrijft en het hem ook nog eens mogelijk maakt om zijn rol als kostwinner vorm te blijven geven. Waarmee het 2^e verschil betekenis heeft gekregen. De gekozen (natuurlijke of voor de hand liggende) oplossing om met het zorgvraagstuk om te gaan krijgt een uitwerking

op de interactie patronen die ze van tevoren niet hadden kunnen denken:

M; - *Ach, laat mij maar, als ik het doe is hij veel sneller rustig.*

V; - *Ach, doe jij maar, jij begrijpt hem veel beter.*

M; - *Ach, laat mij maar, ik moet het toch al heel de dag doen.*

V; - *Los jij het op want mij lukt het niet meer.*

M; - *Ga maar, ik doe het wel alleen!*

2. Vaders zijn over het algemeen meer dan moeders bezorgd over de sociale status, opleiding en toekomstige arbeidspositie van hun kinderen. Dit betekent dat in relatie tot de problematiek er sterk in deze betekenissen over gedacht wordt. In dit verwachtingsbeeld raken ze ernstig teleurgesteld op het moment dat blijkt dat hun kind anders is en mogelijk of zelfs waarschijnlijk nooit hieraan zal kunnen beantwoorden. De gedrags consequenties van deze teleurstelling zullen zich soms uiten in extreme betrokkenheid maar veel vaker juist in een terugtrekkende betrokkenheid. Ook heeft het effecten op het zelfbeeld van de vader; het zich minder competent voelen als ouder of depressieve symptomen worden eveneens waargenomen. Vaders beleven minder plezier aan het kind en ondernemen op basis hiervan samen ook minder. Hierdoor wordt het kind meer afhankelijk van de moeder en bestendigt het patroon zichzelf. Houser & Seligman (1991) constateerden dat vaders met een verhoogd stress gevoel dit gevoel hanteren juist door ontsnappen en / of ontwijken. Daar waar de vader ontwijkt of zich terug trekt heeft dit impact op het systeem. "The burden of care" komt hiermee op de schouders van de andere gezinsleden te liggen, meestal de moeder. Dit brengt gevoelens van boosheid en afwijzing met zich mee, welke weer verhoging van de stress betekenen. De vader gaat zich hierover schuldig voelen en verlicht deze schuld opnieuw met meer van hetzelfde. Het systeem raakt hierop gevangen in een disfunctionele dynamiek.
3. In een aantal gevallen speelt onverwerkte rouw een belangrijke rol. Ook hier blijkt vanuit de praktijk dat het in het bijzonder voor de vaders, mogelijk ook op basis van datgene wat onder 2 staat beschreven, moeilijker is dan voor moeders om het anderszijn van het kind te accepteren en hier afgestemd mee om te gaan. Ondanks de diagnose en de daarop volgende psycho-educatie zie je wel een rationeel weten maar een emotioneel gevecht van twijfel en niet accepteren. Doordat ze het juist zo goed rationeel weten lijkt alsof de rouw geen of onvoldoende plaats krijgt. Het is vanuit onderzoek bekend dat mannen anders omgaan met rouw dan vrouwen. Door dit verschil is het moeilijker om als partners elkaar in deze rouwfase te vinden en te steunen. Dit spanningsveld tussen rationeel weten en de emotionele aspecten van teleurstelling, persoonlijk falen, verdriet, eenzaamheid en het niet kunnen accepteren, kan zich in relatie tot het kind uiten in;
 - boosheid t.o.v. het kind, zichzelf of de omgeving,
 - overvraging van het betreffende kind,
 - schuldgevoelens,
 - sociale isolatie,
 - angst en / of depressieve gevoelens.Voor al die kinderen die in de ene situatie adequaat en sociaal wenselijk lijken te reageren en binnen een andere vergelijkbare situatie (vaak juist de thuissituatie) een heel ander reactie of gedragsbeeld laten zien, roepen enorm veel verwarring op. Mede door de hiermee gepaard gaande gevoelens van onmacht, roept dit in combinatie met de rouwproblematiek frustraties op. Afhankelijk van het karakter van de vader vindt dit een uitweg zoals hiervoor opgesomd. Mogelijk weten vaders op basis van hun 'aard', het stereotiep wat ze zichzelf opleggen, zich onvoldoende raad met hun eigen emotie: "Ze

moesten toch flink zijn, richting geven, stuurman zijn in moeilijke gezinsfasen” of bijzondere omstandigheden! Het voelen dat ze incompetent zijn in het omgaan met hun speciale kind maakt dat bij een aantal vaders de emotie nog meer onderdrukt moet worden. In het omgaan met het kind gaat veel spontaniteit, natuurlijk reageren verloren omdat er veel energie gestoken moet worden in het controleren, onderdrukken, vermijden van de negatieve gevoelens. Ook in de partner relatie roept dit een verhoogde spanning op; *mijn vrouw reageert ook altijd zo emotioneel op het kind, ze kan nooit nee zeggen!*

Olshansky(1962) stelt terecht dat verdriet / droefheid een normale reactie is op het moeten opvoeden van een speciaal kind. Deze emoties zijn betekenisvollere concepten dan de simplistische benoemingen zoals acceptatie of afwijzen van het kind. De ouder die volhard in het verdriet rondom het speciale kind kan daarnaast een liefdevolle en zeer competente ouder zijn. Zij waarschuwt daarmee voor het te snel afdoen met het niet accepteren / moeizaam aanpassen van de ouders terwijl het juist gaat om een normale reactie op een continue “last”.

Hornby, (1994) stelt dat daar waar er sprake is van een uitgesproken (dominante) reactie er ook een potentieel van de tegenovergestelde reactie aanwezig zal zijn. Vaders bij wie de dominante emotie in het teken staat van boosheid zullen tegelijkertijd gevoelens van ontkenning en verdriet ervaren.

De hierboven uitgewerkte hypothesen zijn uiteraard niet volledig. Ieder gezin zal op een authentieke wijze vorm en betekenis geven aan het hebben van een speciaal kind. Navolgend wil ik kort een aantal andere factoren benoemen die in en door deze processen heen kunnen, en ook vaak zullen lopen.

- ❑ De extreme en langdurige onzekerheid; wat is er met ons kind wat doen we verkeerd, zal het nog ooit goed komen, het word steeds erger / heftiger
- ❑ Visie verschillen op hoe om te gaan met het afwijkende gedrag, waar de ene ouder te meegaand is wordt de ander te restrictief.
- ❑ Het steeds meer wegvallen van steun voor elkaar, beide ouders voelen zich in de steek gelaten door de ander.
- ❑ Jaloezie; *mijn vrouw heeft iets met dit kind dat ik niet of nooit zal hebben, ik kom er nooit tussen, het kind staat het ook al niet meer toe dat ik iets voor hem beteken.*
- ❑ Het zich buitengesloten voelen in de exclusieve moeder-kind relatie.
- ❑ Het niet of onbevredigend vorm kunnen geven aan de partner relatie. Of hij komt reeds in een vroege fase van de relatie opbouw in het gedrang, waardoor het speciale kind meer dan een ander kind de relatie gaat bepalen. Of het evenwicht in de reeds opgebouwde relatie komt onder druk te staan.
- ❑ De vermenging van schuldgevoel en het verhoogde ‘zorgen voor’ appèl (het kind kan er toch niets aan doen) maken een duidelijke afgrenzing tussen ouders en kind moeilijker. Dat dit uiteindelijk nogal eens leidt tot een machtspositie van het kind binnen het systeem zal duidelijk zijn.
- ❑ Angst voor de eigen agressie in het omgaan met en hanteren van agressieve gevoelens en / of uitingen van het kind. Ook dit heeft tot gevolg dat ouders verlamd kunnen raken in een duidelijke pedagogische begrenzing.
- ❑ De angst voor de agressie van het kind. Juist omdat deze vaak zo irrationeel van aard is en nogal eens als persoonlijk gericht op de ouders ervaren wordt. De coping van deze laatste twee aspecten krijgt nogal eens vorm door nog meer zorg en meegaan met de veronderstelde wens van het kind.
- ❑ Ik als vader moet toch op zijn minst mijn kind de baas kunnen zijn. Iets wat sterk gekleurd wordt door de eigen gender identiteit. En hoe deze vorm heeft gekregen binnen de relatie.

- Het als gezin geïsoleerd raken en voelen. Door het onbegrip van de buitenwereld, schaamte en schuld. Of het zo gevangen zitten in het voortdurende zorgappèl of de continue vraag om nabijheid, het niet kunnen, durven of willen overdragen van deze zorg aan familie of vrienden.
- Tot slot het feit dat ook de hulpverlening niet kan voorspellen hoe het kind zich zal ontwikkelen en waar het in de toekomst toe instaat is, maakt het moeilijk om zich tot een toekomstbeeld te verhouden. Wij mensen hebben nu eenmaal een sterke behoefte aan enige zekerheid en voorspelbaarheid.

Nogal wat psychiatrische stoornissen hebben een grote impact op de kwaliteit van het contact en laten vaak een onvoorspelbaar, grillig gedragspatroon zien. Zeker in de fase dat de aard ervan nog niet onderkend is. Dit maakt het voor ouders extra moeilijk om zich te verhouden tot deze problemen en de appèls die het kind doet op hun ouderrol.

Vaak worden oplossingen gevonden in het verstarren van rollen of het juist versterkt neerzetten ervan. Eenmaal ingezette pedagogische aanpakken welke niet blijken te werken worden door oplossingen van meer van hetzelfde vervangen.

Als uiteindelijk (een deel van) deze gezinnen belanden in de Jeugdzorg, JJI of residentiële settingen is er vanuit systeemoptiek sprake van:

- Partner relatie problemen
- Een verstoorde hiërarchie
- Onvoldoende afgrenzing tussen de subsystemen ouders- kind(eren)
- Stagnerende gezinsfasen
- Verschil in opvoedingsvisie en stijl
- Gezinsleden hebben moeite met het tonen van waardering en affectie
- Moeizame onderlinge taakverdeling
- Overleg rondom de opvoeding komt niet voor, of is erg moeilijk.

5. Veranderde vaderrol

Recent las ik een artikel wat iets zegt over hoe een 50-tal geïnterviewde vaders zeggen vorm en inhoud te geven aan hun pedagogische gezagsfunctie. Let wel het betreft hier vaders uit “niet problematische gezinnen”.

De onderzoeksgrond kwam voort uit een eerder onderzoek waarin 1500 jongeren ondervraagd werden over hun leefsituatie. Zij vonden dat niet het moederbeeld maar vooral het vaderbeeld van kinderen was veranderd. “We spreken er nog wel over, als je vader vanavond thuiskomt” Menig volwassen man en vrouw herinnert zich zinnen van dergelijke strekking uit de eigen kindertijd en heeft zich uit angst voor straf of een vaderlijke reprimande gevoegd naar de ouderlijke geboden en verboden. Daardoor bestaat het beeld dat moeders in de jaren 50 – 60 hun kinderen disciplineerden door een beroep te doen op het vaderlijke gezag. Of de vaders zich in de jaren 50-60 werkelijk opstelde als bullebak of dat deze voorstelling eerder berust op een vertekend beeld, doet niets af aan de breed gedragen opvatting dat vaders vandaag de dag voor hun kinderen niet meer die vanzelfsprekende onbenaderbare gezagsfiguur zijn. Deze indruk wordt door het genoemde onderzoek, onder 1500 jongeren en hoe zij hun vaders beleefde, bevestigd; nagenoeg alle elementen van autoriteit, macht en dwang waren daaruit verdwenen.

Beschouwingen van vaders op hun gezagsrol werden gepresenteerd in de vorm van typologieën. Onderzoekers meenden uit de antwoord patronen vier voorstellingen van vaderlijk gezag te kunnen destilleren;

5.1 De gezagsvader

De onderzoeksresultaten wijzen uit dat de genoemde culturele omslag aan een groep vaders (26%) stilletjes voorbij is gegaan. Tamelijk probleemloos zetten ze de genoten opvoeding voort in hun eigen vaderschap. Net als hun vaders, aan wie ze een goede herinnering bewaren, benadrukken ze de betekenis van gezagsuitoefening. Zo zegt een vader die met liefde over zijn twee kinderen spreekt: *‘Ze mogen geen grote mond hebben. Eh nou ja, ze mogen best wel eens hun mond open scheuren, maar een grote mond werd bij ons thuis vroeger niet getolereerd, dan kreeg je toch wel een schop onder je kont. En dat geldt hier ook.’*

De ‘gezagsvader’ voelt en weet zich de beschermheer van de moeders die niet altijd op kunnen tegen het brutale gedrag van hun kinderen. Zo zegt een vader van vier kinderen: ‘Ik denk dat Lien [moeder, JD] ze wel eens doorstuurt. Ik heb meer overzicht en meer overhand. (..) de oudste zei: ‘Hou je bek wijf.’ Dan kwam ik thuis en moest ik ingrijpen. Dan kreeg hij een beste tik. Je moet wat respect hebben voor je moeder.’

Deze groep vaders verwacht van hun kinderen gehoorzaamheid en dankbaarheid. Als kinderen deze verwachtingen beschamen, is straf volgens hen gerechtvaardigd. Overigens is dat geen teken van een gebrek aan vaderliefde. Op deze vaders is vooral het gezegde van toepassing: vaders wil is wet.

5.2 De ‘nieuwe’ vaders

De meerderheid van de ondervraagde vaders (64%) is in meer of mindere mate wél aangeraakt door het onder kritiek stellen van het pedagogisch gezag. Ze streven allemaal naar een affectieve vader-kindrelatie. Ze beschouwen het vertrouwen dat kinderen hun schenken door hen deelgenoot te maken van hun zielenroerselen, als een belangrijke uiting van deze liefdesband. Deze vaders menen dat een geringe machtsuitoefening aanzienlijk kan bijdragen aan de totstandkoming van dit vertrouwen. Hun eigen opvoedingsgeschiedenis speelt in deze redenering mee, en wel op de volgende manier. In hun jongensjaren heeft een groot aantal van deze vaders aan den lijve ervaren dat het ondoenlijk was een intieme betrekking te ontwikkelen met een afwezige en dikwijls autoritaire vader. ‘Ik zocht het zelf wel uit’ of ‘ik zocht vooral steun bij mijn vrienden’ zijn de antwoorden die deze vaders dikwijls geven op de vraag of ze als kind steun vonden bij hun vader. Achteraf ervaren ze dit als een gemis. In elk geval willen ze, nu ze zelf vader zijn, niet dat hun kinderen zich ook van hen afwenden. De angst voor verlies van een liefdevolle en vertrouwelijke band met hun kinderen motiveert deze vaders tot een kritische verhouding tot het vaderlijke gezag. Ondanks deze gemeenschappelijkheid heeft het pedagogische gezag voor deze groep ‘nieuwe’ vaders drie te onderscheiden betekenissen.

5.2.1 De leuke vader

Vaders die een tamelijk eendimensionaal vaderbeeld van zichzelf hebben; Zij wijzen alle gezag af en geven de voorkeur aan een speelse en steunende houding. Hun voorkeur is, zoals een deeltijdwerkende vader van twee kinderen het treffend uitdrukte, zich te gedragen als Frank uit het kindertelevisieprogramma Sesamstraat. Hij zegt: ‘Ik ben te ongeduldig, humeurig. Laat ik het zo zeggen in termen van Sesamstraat: ik heb een te hoog meneer-Aart-gehalte, terwijl je allemaal Frank *moet* [cursivering, JD] zijn. Aart is humeurig, mopperig, terwijl Frank altijd zo leuk is.’

Kennelijk slagen leuke vaders er niet altijd en onder alle omstandigheden in zich te gedragen naar hun ideaalbeeld. Hoogstwaarschijnlijk hangt dit samen met het aantal uren dat vaders per dag met de kinderen optrekken. Zo besteedt de vader uit bovenstaand citaat naast zijn 32-urige baan een substantieel deel van de tijd aan zijn twee kinderen. Het is aannemelijk dat fulltime werkende vaders het beeld van de leuke vader makkelijker uitdragen en volhouden, omdat ze de kinderen veel minder vaak zien dan de vaders die de kinderen langduriger om zich heen hebben.

5.2.2 De ironische vader

Niet alle ‘nieuwe’ vaders wijzen het vaderlijk gezag zo eenduidig af. Er zijn vaders voor wie het gezag meer omstreden is en die hun ambivalente gevoelens hieromtrent uiten in een ironische houding. Door met het vaderlijk gezag te spotten, nemen ze afstand van het oude gezag – ze laten immers zien dat ze het zelf ook niet serieus nemen – maar hoeven het niet totaal op te geven. Zo zegt een vader van twee zonen die vanaf de geboorte substantieel heeft bijgedragen aan de opvoeding: ‘Ik vind het leuk de boeman te spelen en tegelijkertijd over me heen te laten lopen. Dat vind ik grappig. (..) Omdat gezag iets is om mee te spotten, spelen met tradities, doen alsof je als vader het hoofd van het gezin bent. (..) Natuurlijk is er een gezagsrelatie (..). Maar gezag is in het geding.’

Onverdeeld positief staan deze vaders niet tegenover hun ironische houding. Die leidt tot zelfkritiek, want deze benadering van gezag leidt uiteindelijk tot een onvoorspelbare manier

van leiding geven. Dezelfde vader zegt over zijn gedrag: 'Ik kan uitermate slecht echt tegen ze optreden, echt boos zijn. Dat heeft iets te maken met de ideale vader willen zijn. Het is voor kinderen onduidelijk waar de grens ligt, onhelderheid in de persoon. Ik moet ze meer duidelijkheid geven.'

Kennelijk is deze man in verwarring over de vraag hoe hij als vader steun en gezag moet combineren. Een goede vader is voor hem enerzijds iemand die kordaat optreedt zonder zich te gedragen als een autoritaire bullebak. Anderzijds schrikt hij ervoor terug om duidelijkheid te scheppen, omdat hij bang is dat zijn kinderen hem dan niet ervaren als de ideale vader.

5.2.3. De autoritatieve vader

Een derde reactie op de in diskrediet geraakte vaderlijke gezagsfunctie, komt van vaders die zichzelf definiëren als ideale vader. Zij streven naar een liefdevolle vader-kindrelatie, maar dit belet hen niet hun gezag te doen gelden wanneer ze dit nodig achten. Zij streven er dus niet naar om leuk gevonden te worden, noch zijn ze in verwarring over de uitoefening van het gezag, zoals de ironische vader. Deze vaders hebben zich het pedagogische ideaal van de autoritatieve opvoedingsstijl eigen gemaakt. Ze bieden een maximum aan steun en ontwikkelen een hechte band met hun kinderen, van wie ze het vertrouwen genieten als teken van wederzijdse liefde en intimiteit. Met een minimum aan controle handhaaft de autoritatieve vader de sociale orde binnenshuis, waardoor de kinderen precies doen wat hij wil. Het is tekenend voor de aanvaarding van zijn vaderlijk gezag dat de kinderen gehoor geven aan de door hem gestelde regels en grenzen én weten dat ze niet altijd een beroep op hem kunnen doen. Deze vaders slagen er namelijk in om in aanwezigheid van de kinderen even rustig de krant te lezen of aan hun motor te sleutelen.

Autoritatieve vaders zijn trots op zichzelf, omdat ze erin slagen een evenwicht te vinden tussen steun en gezag en zo voor de kinderen een nabije liefdevolle gezagsfiguur kunnen zijn. De uitspraak van Jan (33 jaar oud, vader van twee kinderen) is in deze veelzeggend: 'Ik zou best mijn eigen vader willen zijn.'

5.3 Conclusie

De in deze bijdrage gepresenteerde voorstellingen van vaderlijk gezag zijn gebaseerd op interviews met slechts vijftig vaders, zodat de geldigheid van de uitspraken met de nodige voorzichtigheid moet worden behandeld. Toch hebben ze ons op het spoor gezet van de verschillende betekenissen die pedagogisch gezag voor vaders kan hebben. In totaal konden vier voorstellingen van vaderlijk gezag worden onderscheiden. Genoemd is allereerst de traditionele gezagsvader die niet van het toneel is verdwenen. Voor een groep vaders heeft dit beeld nog steeds betekenis en het is de vraag of die betekenis zal verdwijnen. Daarnaast is er de grotere groep vaders die zich wel kritisch verhoudt tot het vaderlijke gezag van weleer. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de afstand die ze hebben genomen van de autoritaire manier waarop hun eigen vader binnenshuis het gezag uitoefende, en in de positieve betekenis die een nabije, liefdevolle vader-kindrelatie voor hen heeft. Binnen deze groep 'nieuwe' vaders zijn drie verschillende reactiepatronen te onderscheiden: de leuke vader, de ironische vader en de autoritatieve vader. De autoritatieve vader komt naar voren als een nieuw vaderschapsideaal. Sommige vaders zeggen erin te slagen zich naar dit ideaalbeeld te gedragen. De cynische en de leuke vader lukt dit niet. Op grond van hun uitspraken kan echter wel worden aangenomen dat de autoritatieve vader impliciet functioneert als de maatstaf waarmee ze hun eigen opvoedkundig gedrag beoordelen.

6. MST en gedistantieerde vaders / moeders

Mijn, bescheiden, ervaring heeft geleerd dat het (opnieuw) betrekken van een ouder een belangrijke bedrage kan leveren aan het welslagen van een casus en meer nog als een constructieve bijdrage aan de sustainability. Ik wil de eerder focus op de vader dan ook verbreden naar vaders, moeders en stief /pleegouders.

Binnen de tot nu toe behandelde MST casussen kan ik stellen dat bij meer dan 75% van deze gezinnen hypothesen werden gesteld die betrekking hadden op het in meerdere of mindere mate gedistantieerd zijn van een ouder; vaders 60% moeders 35%. In 1 casus waren beide ouders overleden en bij 1 casus was de vader onbekend/ onbereikbaar. Bij 1 casus was er sprake van een pleeggezin. Bij 4 casussen was er een duidelijke contra indicatie voor het opnieuw betrekken van de ouder(s); mishandelende, misbruikende of ernstige psychiatrische problematiek.

Belangrijk om te vermelden is dat er bij 10 van de 13 gezinnen sprake was van scheiding tussen de biologisch ouders.

De gedistantieerdheid, los van de etiologie, vormt op zichzelf een ontwikkelings beperkende factor voor het gezin als geheel.

Ten overvloede in een aantal gevallen is de gedistantieerdheid juist in het belang van het gezin; de agressieve, misbruikende ouder.

Tot slot wil ik noemen dat er binnen mijn MST casuïstiek bij bijna 40% sprake was van een nieuw samengesteld gezin. Binnen deze gezinnen zie je ook meer / minder gedistantieerde ouders. Echter de problematiek van nieuw samengestelde gezinnen kent een andere complexiteit die op zichzelf al een aanleiding vormt voor een studie middag.

MST wordt vaak als een laatste, intensieve hulpvorm ingezet om een UHP te voorkomen. Vaak zien we dan ook zeer uit de hand gelopen gezinsinteractie, forse gedragsproblemen, ernstig verstoorde relaties tussen de biologische ouders, verstoorde relatie met de directe omgeving (familie, buurt en school) en weinig geloof dat het nog ooit beter zal gaan. We zetten vaak als eerste in op het herstellen van de gezagspositie van de ouder(s) en de afgrenzing tussen het ouder en kind systeem.

Om dit effectief en duurzaam neer te zetten kunnen / (moeten?) we ook de gedistantieerde ouder proberen te engageren; ouders op een lijn brengen, negatieve en versturende processen; het diskwalificeren van elkaar als ouders, splitten, perverse triades, het ondermijnen van elkaar, agressie / dreiging proberen te neutraliseren en samenwerking promoten.

Eenieder van ons komt voor de uitdaging te staan om deze verstoorde relaties weer vlot te trekken, in beweging te krijgen.

Ik ga jullie vragen om de al opgedane ervaringen met elkaar te delen en in kaart te brengen; Wat werkt, welke interventies zijn succesvol gebleken

- Hoe heb je het aangepakt
- Wat waren belangrijke vragen die je hebt gebruikt
- Wat moet je niet doen, wat werkte niet
- Welke adviezen zou je een collega van jou geven als het gaat over het weer betrekken van een ouder

Wat werkt, welke interventies zijn succesvol gebleken;

Uitkomsten vanuit de groepjes zijn door tijdgebrek niet alle aan de orde gekomen. Wat ik heb geïnventariseerd uit de groepjes heb ik aangevuld met eigen ervaringen;

Hoe heb je het aangepakt

- vraag de betrokken ouder om toestemming de ander ouder te mogen gaan betrekken
- breng het gaan betrekken van de (andere) ouders als de normaalste zaak van de wereld(is anders dan om toestemming vragen) MST wil graag de visie van alle mogelijke participanten kennen
- zoek contact met de gedist. ouder en geef aan dat je graag zijn / haar visie wil horen op de problemen van de cliënt, je wil onderzoeken wat hij of zij in het verleden heeft gedaan met een positief effect. *‘Ik vind het belangrijk u visie te weten op*”

Wat waren belangrijke vragen die je hebt gebruikt

- *Hoe zou u uw zoon / dochter kunnen ondersteunen ook al woont hij / zij niet bij u?*
- *Hoe zou u willen dat de relatie tussen u en uw zoon / dochter eruit zou zien?*
- *Wat is er voor u voor nodig om dichter bij de gewenste uitkomst te komen?*
- *Wat zou u kunnen doen om dichter bij de gewenste uitkomst te komen*
- *Wat zijn de belangrijkste drempels (maak een fit)*
- *Hoe laat u uw zoon / dochter weten, zien , merken dat u er voor hem / haar wilt zijn*
- *Welke rol zou u kunnen spelen in het succes van u kind*
- *Welke actieve bijdrage zou u willen leveren*
- *Wat zou de eerste stap moeten zijn?*
-
-
-
- Wat moet je niet doen, wat werkte niet
 - Te snel gaan
 - Te weinig ruimte bieden voor het verhaal van vader
 - Partijdigheid
 - Voorbijgaan aan de weerstand van de moeder tegen het betrekken van vader
 -
- Welke adviezen zou je een collega van jou geven als het gaat over het weer betrekken van een ouder ;
 - Onderzoek de mogelijkheden van het opnieuw betrekken altijd
 - Doe dit als het kan in een rustige fase in de therapie
 - Doe dit (strategisch) in een crisismoment (building up social support) *we hebben echt meer ondersteuning nodig moeder, wat als we onderzoeken hoe vader hierin een rol kan spelen!*
 -

Geraadpleegde literatuur;

- Pruett, K.D. (1987). The nurturing father, New York
- Darling,R. & Baxter,C. (1996). Families in focus.
- Gerson, K. (1993). No man's land.
- Hornby, G.(1994). Counseling in child disability.
- Olshansky, J. (1991). A family system perspective for working with youth with disability.
- Zuckman, E.(1982). Childhood disability in family.
- Minuchin, S. (1981). Family therapy techniques.
- Seligman, M. & Darling, R. (1997). Ordinary families, special children.
- Boeckhorst, F.. (1997). Meervoudige perspectieven.
- Hendrickx, J.. Gestructureerd programma voor opdrachten in gezinstherapie.
- Doomenbal, J (1998) Vaderschap in historisch perspectief
- Shawn – Matta & Knudson – Martin. Couple processes and the coconstruction of fatherhood